

Osmancık Romanının Arketipsel Sembolizm Bakımından Çözümlemesi

Yard. Doç. Dr. Tank ÖZCAN*

Özet : Modern psikolojinin önemli temsilcilerinden birisi olan Cari Gustav Jung'un arketiplerle ilgili kuramı, destan ve masal gibi edebi metinlerin çözümlemesinde büyük bir kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda metnin ait olduğu milletin ve insanlığın geçmişine ait önemli ipuçlarının ortaya çıkarılmasına katkıda bulunmaktadır. Yapılan araştırmalar, zamanımızda arketiplerin kılık değiştirerek modern roman ve hikâye gibi edebi türler içerisinde de devam ettiğini göstermektedir. Biz, bu çalışmamızla Tarık Buğra gibi güçlü bir romancının "Osmancık" romanını arketipsel bir yaklaşımla ele alarak yeni bir inceleme yönteminin esaslarını modern romana uygulamaya çalıştık.

Anahtar Kelimeler: Arketipler, Tarık Buğra, Osmancık, roman.

Giriş

Edebi bir metnin çözümlemesinde günümüze kadar muhtelif yaklaşımlar söz konusu olmuştur. İnsan muhayyilesinin sınırsız gücü sanırım bundan sonra da pek çok çözümleme metotlarıyla edebi metnin dünyasına girecektir. İnsanın evrensel duygu, düşünce ve davranış kalıplarını oluşturan arketiplerin (Stevens 1999: 57) edebi bir metnin içerisindeki yuvalanışını incelemek metnin ve onun içerisinde şifrelenmiş olan insanlığa ait kolektif bilinçdışının unsurlarını çözümlemek bakımından önemlidir. Her millet, kolektif bilinçdışının bu gizemli alanından kendi hasletlerine uygun bir seçmeye girişmiştir. Böylece arketipsel alan, milletlerin karakterine ve tarihine uygun mitsel bir kurgulanmayı yaşamış-

* Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü -ELAZIĞ
tozcan@firat.edu.tr

tır. Arketip, sınıf, dil, din, ırk coğrafi konum, yahut tarihsel devir farkı gözetmeksizin bizden önce yaşamış olan insanların binlerce yılda oluşturdıkları duygu ve düşünce bakımından benzer olan imgelerdir-ruhsal kalıplardır- (Stevens 1999: 49). Bunlar insanın psikolojik hayatına istikamet veren temel hayallerdir (Kaplan 1992: 491). Modern psikolojinin kurucularından olan Cari Gustav Jung'un destan ve masal metinlerinin tahlilini yaparak çıkardığı bu ana modele, ruhsal yapıda görülen evrensel simge yaratma biçimi de diyebiliriz. Bu simgeler arasında şunları sayabiliriz: Kahraman ve maskeleri, yüce birey, yüce ana, mitolojik serüven, sınavlar yolu vb... Başlangıçta, mitsel bir tutum takınarak inanışlar manzumesi şeklinde görülen arketipler, ilâhi menşeli dinlerin ortaya Çıkmasıyla birlikte "mito-poetik" bir nitelik kazanarak sanatın alanında görünmeye başlamıştır. Destanların ve masalların dünyasında gördüğümüz arketipsel özelliklere, çağdaş romanın dünyasında da rastlamamız bundandır.

Mitleri, arketiplerin simgesel biçimleri olarak tanımlayan Joseph Campbell evrenin "mono-myth" (2000: 350) dediği tek bir Tanrısal mit üzerine kurulu olduğunu ve diğerlerinin bu mitin niteliklerinin zamanla kılık değiştirerek başka varlıklara yansımından oluştuğunu söylemektedir. Mircea Eliade de "ebedi dönüş mitosunu"ndan (1994:135) bahsederek Campbell'le aynı düşüncüyü paylaşmaktadır. İslâm'daki varlık, cevherin arazlarıdır, anlayışıyla da bütünleşen bu arketipsel öz, mitolojik simgelerin menşesini göstermesi bakımından önemlidir.

GELİŞME

Tarık Buğra'nın "*Osmancık*" romanında arketipsel sembohzmin mitolojik bir imgesi olan "the hero myth"ın (kahramanlık mitos) (Campbell, 2000: 355) önemli bir yer tuttuğunu görmekteyiz. İlgili mitos, romanın baş karakteri Osmancık'ın şahsında gerçekleştirdiği serüvenini farklı niteliklere ve bu niteliklerin gerektirdiği farklı kılıklara bürünerek sürdürmektedir. Kendisini bölerek çoğaltan mit, romanın sonunda tek bir mitos olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölünme, gelişi güzel bir bölünme değildir. Aksine geleneğin ve evrensel değerlerin belirlediği dünyanın bir Çok mitolojisinde gördüğümüz benzerlikleri taşıyan ritmik bir bölünme-

dir. Biz, bu çalışmamızda çağdaş bir romanın dünyasında gördüğümüz "kahramanın sonsuz yolculuğu"nu (2000: 63) ve bu yolculuğun arketipsel sembolizm bakımından taşıdığı önemi ve anlamı üzerinde durmak istiyoruz.

Olay örgüsünün eşliğinde Osmancık adıyla karşımıza çıkan kahraman, daha sonraki aşamalarında Osman Bey ve Osman Gazi Han unvanlarını kazanmaktadır. Bu romanda, İslâmiyet'ten Önceki Türk Edebiyatı'nın destan dünyasında yer alan "alp tipi", İslâm inancıyla karşılaştıktan sonra "veli tipi"ne dönüşmektedir. Ancak olan ve olması gereken arasındaki bu büyük farklılığın, bir anda kapanmadığını ve kahramanın kişisel bilinçaltı ve kolektif bilinçdışında ferdi ve millî seviyede bir yığın tecrübeden geçirildiğini görmekteyiz. *"Arketipsel sembolizm bakımdan kahraman, hepimizin içinde saklı duran, yalnızca bilinmeyi ve yaşama katılmayı bekleyen tanrısal yaratıcı ve kurtarıcı imgenin simgesidir"* (Campbell 2000: 50). Bunun için onun şahsında olağan ve olağan üstü özellikler iç içedir.

Romanın başlangıcında, baş kahraman konumundaki Osmancık, serüvenden habersiz bir biçimde kendi benliğinin merkezinde dönmektedir. Ben merkezli kişiliğinin gereği olarak dıştaki çağrılara açık değildir ve "ferdi bilinçdışının bodrum katını oluşturan gölgesi"nin (Fordham 1994: 61) egemenliği altındadır. Bu dönemde gerçek gücünün ve kuvvetinin sahibi değildir. Aksine gücü, kuvveti onun sahibidir. *"Kavga aradığı görülmemişti; ama en önemsiz aykırılıkları ve aykırı bulduğu davranışları kavga sebebi sanıyor, sayıyordu. Gurur her şeyi idi; gururu için yaşıyordu."*(s.8) ifadesi onun kişiliğinin önemli ipuçlarıdır. Osmancık, kim olduğunu ve niçin dünyaya geldiğini bilmeden amaçsızca kara güçlerinin selinde sürüklenmektedir. Uyuyan bir karakterdir. Onun bu dönemine ait kişilik özellikleri, Ede Bah'nın anlatımıyla dikkatimize sunulmaktadır :

"Öfkenle avunuyorsun. Gücünü, kuvvetini öfkelerinle avutuyor, çürütüyorsun... Üç beş Rum, birkaç Germiyanlı tepeledin, yahut kaçırdın mı, yiğitsin gayrı... İşin tamam, için rahat. Çürüyorsun oysa." (s. 14-15).

Ede Balı, Osmancık'ı uyandırmaya çalışan, uyarıcı ve Türk destan dünyasında "Yaşlı Bilge Adam" kılığında gördüğümüz, "en öldürücü yaralara iyileştirici merhemi süren ve sonunda muzaffer olanı (kahramanı), büyük maceranın ardından normal yaşamın dünyasına ulaştıran Yüce Birey"dır (Campbell 2000: 20). Onun toplum içerisindeki konumunu Ertuğrul Gazi Çarpıcı cümlelerle vermektedir:

"Dinle oğul dedi Ertuğrul, doksanı bulan yaşına rağmen dinçliği zedelenmemiş sesiyle, Ede Balı'nın terazisi doğru tartar, dirhem şaşmaz. Bana karşı gel, ona gelme. Bana karşı gelirsen üzülür, incinirim; ona karşı gelirsen gözlerim bakmaz, baksa da görmez olur. Ede Balı soyumuzun ışığıdır. Var git şimdi. Şu dediklerimi de vasiyetim say, unutma." (s. 17).

Taşlaşan ve kendi ekseninde dönen Osmancık'la Türk toplumu adına duyan, gören ve düşünen Ede Balı, romanın giriş kısmında sürekli olarak karşı karşıya gelirler. Her iki karakterin şahsında gölge ve güneş zıtlığı söz konusudur. Kendi bilinçdışının karanlık dehlizlerinden bir türlü çıkmayı beceremeyen Osmancık, Ede Balı ile her karşılaştığında büyük huzursuzluk duyar. Çünkü o kendisinde olmayandır ve ona eksikliğini hatırlatmaktadır. Ancak kahraman henüz eşiktir ve Ede Balı'yı anlayacak olgunluğa erişmemiştir.

Bütün gücünü bedensel varlığından ibaret sayan Osmancık, meselelerini de kuvvetiyle çözmeye çalışmaktadır. Bu döneminde kahramanın yolunu bulmak için kullandığı somut semboller: At, kılıç, ok, bilek vb.; soyut semboller ise: Gurur, bencillik, öfke ve kibirden ibarettir. Kahramanın bu sembollerle yürüyüşünü sağlıklı bir biçimde sürdürerek hedefine varması mümkün değildir. Bunun için bir türlü eşiği aşarak yolculuğa çıkamaz.

Osmancık, ilk basamakta bilinçaltındaki kara güçlerinin tutsağıdır. Yüce birey konumundaki Ede Balı'nın uyarılarıyla kendisiyle bir hesaplaşmaya girer. İç monolog şeklindeki bu hesaplaşma, aslında kahramanın bilinçaltında yaptığı bir serüvendir. "Sivrikaya" kadar sivri, "Kartal Doruğu" kadar yüksek ve kaygan olan bu serüvende kahraman, her an düşebilecek bir

acemiliğe sahiptir. Ya kendi tekliğini (gölgesini) aşamayarak sıradan insan olacak ya da tekliğinden arınarak soyu ve ülküsü ile özdeşleşerek kahraman olacaktır. Artık Osmancık için uykusuz ve tedirgin geceler başlamıştır. Bütün maksadı düğümü çözmek ve ışığa kavuşmaktır (s. 18,31). Bir seçim, bir tercih değildir bu; yapının, yaratılışın zorlamasıdır. Karşı durmak zor; at sürmekten, ok üşürmekten, geyik yıkmaktan, güreşmekten, kalkan delmekten çok zor (s. 44).

Yüce Birey konumundaki dervişin ve Mihail Kosses'in uyarıları üzerine tekkeye gidişi, Osmancık'ın ferdi bilinçdışından çıkarak kolektif bilinçdışına uzanışıdır. Osmancık, gölgesini oluşturan kuvvetlerini inkâr etmemiştir. Aksine onunla yüz yüze gelmiştir. Önceleri bu güçlerinin egemenliği altında yaşarken; daha sonra onlarla uzlaşmayı tercih etmiştir. "*Gölge niteliğini tanıyarak bu güce olumlu bir yön vermiştir. Aksi halde itilen ve umursanmayan arketip gittikçe karanlığa gömülür, gömüldükçe kara gücü artar ve benliğin aleyhine büyüyerek onu baskısı altına alıp ruhsal gelişimini önleyebilirdi.*" (Gökeri, 1979: 19). Gölgeyle uzlaşarak onun gücünden faydalanmak yoluna gitmesi aslında içsel bir aşamadır. Ferdi bilinçdışının mezarından çıkan Osmancık, içsel serüvenini gerçekleştirmek üzere kopuşun sürekli olmadığı bir ayrılışı yaşamıştır. Tekke, yüce ananın vatani; bir başka ifadeyle rahmidir. Osmancık, kolektif bilinçdışının rahmi konumundaki tekkeye doğru içsel bir serüvene çıkmıştır. Tekkede göreceği Malhun Hatun onu, aradığı diğer yarısı konumundaki animasıyla karşı karşıya getirecektir. "Anıma, erkeğin bilinçdışını bütünleyen dişi öğedir. Jung, erkeğin bilinçdışında kadının kolektif bir imajının var olduğunu ve onun bu imaj yardımıyla kadının doğasını kavradığını yazar" (Fordham 1994: 65). Kendisiyle sınırlı olan Osmancık, kendi dışına çıkmaya karar verdiği ilk anda animasıyla karşılaşır ve eksikliğinin sebebinin anlar. Kahramanın kendisini tamamlaması ve büyük serüvene çıkması için animasıyla bütünleşmesi gerekmektedir. Ancak bu da her şeyden önce, yüce birey ve Malhun Hatunun babası; aynı zamanda modern romanın norm karakteri konumundaki Ede Balı'yı ikna etmekle mümkündür. Ede Balı'ya göre ise;

""Osmancık, soyuna soylu, boyuna boylu, amma ki, kötü huylu. Öfkesine yenik, tek güttüğü benlik. Kavga düşküniüdür, kavgası benliği yolunadır. Güçlüdür, kuvvetlidir, akıllıdır; gücün, kuvvetin, aklın neye yaradığını merak etmez-- Vurur vurur, bir gün gelir vurulur. Bir gün gele, körün oku denk gele; bir gün gele, gaflat ala, çolak hançer böğür dele. O zaman Malhun Hatun ne ola ?... Can Malhun'a şehit dulu diyemezsin; aklanıp vahlanmana saygı bulamazsın. Malhun'uma kıy amam ben" (s. 94).

Osmancık, mitolojik sembolizmin yer altı ülkesine benzeyen tekkeden ya sevdiği kadını elde ederek geri dönecektir ya da bütün geriye dönüş yolları yüzüne bir bir kapanarak ölecektir (Hooke 1993: 40). Bunun için de kahramanın mitolojik macerasının geçiş ayinlerinde sunulan ayrılma-erginlenme (aşama)-dönüş ritmini gerçekleştirmesi gerekmektedir (Campbell 2000: 41). Yer altından çıkışın bir tek yolu vardır: Jung'un belirttiği; ruhsal gelişimini tamamlayarak, "bireyleşim sürecini" gerçekleştirmek" (Gökeri 1979: 17). Bunun için de aşama yapmalıdır. Aşamasını alnının akıyla gerçekleştirdiği taktirde yer altından (tekkeden) animasıyla (Malhun Hatun'la) bütünleşerek çıkacaktır.

Osmancık, kolektif bilinçdışının temsilcisi konumundaki Ede Balı tarafından bir dizi sınavdan geçirilerek benini, öfkelerini ve gururunu yenmesini başarır ve büyük bir ruhi arınma sürecini yaşar.

"Ve Osman artık, Ede Balı'nın ve Dursun Fakı'nın ve Kumral Abdal'ın ve Harlak dervişinin ve Aykut Alp'in ve babasının kendisinden ne istediğini, ne beklediğini bilmektedir.

Ve Osman artık kendisinden beklenilene götüreceği yolu, bütün öfkelerini bastıran bir hırsıyla, bilmek ve bulmak istemektedir. Çünkü Osman, artık bütünü anlamakta, kaal ü belâ'ya ve haşre kadar uzanan iki zaman ucunu kavramaya başlamaktadır; Osman silinmekte, Osman erimekte; Osman alinyazısına

*yönelmektedir; Osman arınmaktadır." (s. 102-103).
"Yavaş yavaş, ama kesinlikle değişmektedir."
(s. 104)*

Tekkede gördüğü düş, Osmancık için şifrenin çözümüdür. Ede Balı'dan yükselen ayın (Malhun Hatun) Osman'ın göğsüne girmesi ve dünya ağacı konumundaki çınarın dal budak salarak evreni kaplaması, Osmancık'tan Osman Gazi Hana uzanacak bir geleceğin müjdesidir. Cabale'in dediği gibi düş, gerçekten bir düştür; anlamını kendi içerisinde taşır; düş, yalnızca neyse odur; bir görünüş değildir; bir göz aldatmaca değildir; tersine tamamlanmış bir yapıdır (Jung 2001: 206). Dursun Fakı'dan Ede Balı'ya kadar bütün yorumlar aynı sonuca çıkmaktadır. Bunun farkında olan Osmancık'ın Ede Balı'ya söylediği; *"Ben, Ede Balı, ıldızlara varacak yolu bildim. Ben, Ede Balı, o yolu açmak için ne gerektiğini bildim...O yollara Zümrüd Anka gerek, Ede Balı. Benim Zümrüd Anka'm Malhun Hatun'dur; ver ki bana, dünyayı küçülteyim, Ede Balı... Ede Balı, Malhun Hatun'u bana ötesi için ver. Ede Balı, ben Malhun Hatun'u, gayrı, ötesi için isterim."* (s. 116) ibaresi, düşün içeriğinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Osmancık gerçek kişiliğini, niçin yaratıldığını, niçin ve nasıl yaşaması gerektiğini, artık, kavramıştır. Rüyasını tâbir etmiştir ve kabul etmiştir (s. 108).

Bilinç ve bilinçaltındaki serüvenini gölgesini tanıyarak ve animasıyla bütünleşerek tamamlayan kahraman (Osmancık), *"arayışını tamamlamış, nefisini, benliğini aşabilmiştir. O, bundan sonra kendisi için değil, soyu; soyunun ülküsü için yaşayacak, her türlü engeli aşmada Zümrüd Anka'sından güç alacaktır"* (Çetişli 2000: 189).

Kişisel bilinçdışının labirentinden büyük bir aşamayla çıkan kahraman, bu başarısının karşılığında Malhun Hatunla evlenir ve kurultay kararıyla beyliğe yükseltilir. Artık o, serüvenini (sonsuz yolculuğunu) Osman Bey olarak sürdürecektir. Kahramanın bundan sonraki yolculuğu "balinanın karnı" (Campbell 2000: 107) olarak adlandırılan kolektif bilinçdışında devam edecektir. "Ben" merkezli özne, taşlaşmadan ve kendi bedensel hapisanesinden kurtularak yoluna devam edecek başarıyı kazanmıştır. Bundan sonra kahramanın serüveni süresince

karşılaşacağımız mitolojik sembollerin, dış hayatın gerçeklerinin biçimlendirdiği somut simgeler olduğunu göreceğiz. İçsel serüvenin soyut sembolleri, somut sembollerle bütünleşerek kahramanın şahsında maddi ve manevi bütünlüğünü tamamlamıştır. Aynı semboller, kolektif bilinçdışının evrensel kökenli manevi dinamikleriyle, yaşanan hayatın maddi dinamiklerini de içermektedir. Kahramanın kazanması için maddi ve manevi bütün gücünü harekete geçirmesi gerekmektedir. Karşılaştığı ilk olumsuz güç: Kalanozdur. Kalanoz, kolektif bilinçdışının insani yönünü kaybetmiş; mutlak otorite ve zorbalıktan başka hiçbir gücünü barındırmayan "tiran arketipi"dir (Campbell 2000: 189). Osman Bey, gerçekleştirdiği aşamayla tiran olmaktan kurtularak tiranlaşan Kalanoz'a karşı savaşır ve arketipsel sembolizmin tiranını yener. Bu, bir yönüyle de ilahi kökenli dinlerdeki şeytanın ve mitolojilerdeki yer altı tanrısının mağlup edilmesidir. Evrensel kara gücü yenen kahraman, milli kahraman olma vasfını kazanmıştır. Artık o, milleti adına bu yürüyüşünü sürdürecektir. Bu aşamasıyla da Türklüğün tarihi seyri içerisinde gördüğümüz "kahramanlık arketipinin birinci aşaması olan alp tipinden başarıyla çıkarak veli tipine ulaşmıştır." (Kaplan 1991: C. 3: 120-131; 1992, C.1: 11-20). Bu, bir kopuş değildir. Aksine alp tipine ait özellikler veli tipinde de devam etmektedir. Bir bakıma manevi güçle maddi gücün birleşmesidir. "*Osmancık öfkesi, Osmancık atılganlığı, Osmancık cesareti ve Osmancık gururu Osman beği -elbette bırakmayacaktı; sadece, Osman beğin buyruğuna girecekti*"(s. 215). Gökçe Bacının "*Şükürler olsun Tanrı'ya ki, biz hemi Osmancığı, hemi Osman beği görmüştüzdür.*

Dahi bir niyazımız var; Osmancık Osman beği komaya, Osman beğ Osmancığı unutmaya." (s. 214) ifadesi, mevcut siyasi ortamın lider kişide maddi ve manevi güçlerin sentezine ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Artık Osmancık ve Osman beği sağrı sağrıya ve at başı daima.. Osman beğin seçtiği yolda .. nice bin yoldaşın ve yiğidin önünde görürüz (s. 215).

Osman Beyin, kolektif bilinçdışındaki yolculuğunu sürdürmek üzere beğlerini çağırması arketipsel sembolizmin "grup-yüce birey" (Gökeri 1979: 84) sembolünü karşılamaktadır. Dede Korkut hikayesiyle Oğuz Kağan

destanında sıkça rastladığımız bu motif, Osmancık romanında da bir hayli işlevseldir. Büyük serüven öncesinde yapılan bu toplantıda Osman Beğ'in beğlerine söyledikleri onun kişiliğindeki değişimi göstermesi bakımından önemlidir:

"Ben, Erîuğrul oğlu Osman, and içerim ki, yolum hepimizin yoludur. Ben, Erîuğrul oğlu Osman, Tanrı bir, inanırım ki, bu yol ayrılı, gayrdı, aşılmaz ve ayrıya gayrıya düşende ne kimseye beğlik kala, ne ad ne san kala. Ve, ben Erîuğrul Gazi oğlu Osman, derim ki, yücelik, ululuk cihad ganime tidir, ancak pay'taşıla; iek kişinin olmaya" (s. 199).

Kahraman, kendi boyuyla bütünleşerek büyük serüvenine onlar adına çıkmaya karar vermiştir. Bir iken çok. Çok iken bir olduğunun farkındadır. "...Kararım karardır; birinize kötülük edeni kendime ve Kayı'ya kötülük etmiş sayacağımdır ve onca davranacağımdır. Ve, ben, Ertuğrul oğlu Osman, and içerim ki, iyiliğimi iyiliğiniz, kazancımı kazancınız ve iyiliğinizi iyiliğim, kazancınızı kazancım bileceğimdir. İzin isterim" (s. 202). Soyu ve ülküsüyle bütünleşmenin iznini alan Osmancık, "yolcu yolunda gerek" (s. 202) ibaresiyle büyük serüveninin ikinci kısmını tamamlamak üzere yola koyulur. Karşısında kolektif bilinçdışının kara güçleri konumundaki Kalanozlar, Aya Nikola'lar, Aleksius'lar, Nikeforoslar, Harmankaya'nın ve öteki kentlerin papazları, tekfürleri dururken; yanında, kahramanlık mitosunun diğer temsilcileri: Mahmud Beğler, Konur Alp'lar, Gazi Rahman'lar, Sungur'lar, Saltuk'lar, Akça Koca'lar, Uruz Derviş'ler, Dursun Fakı'lar.. eşleriyle, çocukları ile, anaları, babaları ile..ve birbirlerine karşı tutumları, davranışları ile!"(s.324) hazır bulunmaktadır. Kahraman, Sivrikaya'da tohumu atılan ve gittikçe kesinleşip aydınlanan idraikin, sonsuza dek yaşaması ve uzanması amacıyla serüvenini gölgenin kara güçleriyle çatışarak sürdürür. "Zaman Osman beği umursamadan akıp gitse de Osman Beğ zamanın kendisi olmuştur; zaman, çünkü, benimlenen ve gittikçe yaygınlaşan amaçtır" (s.334). Sırasıyla Harman Kaya, Beştaş, Sorkun, Bilecik, Yarhisar ve İnegöl'ü fetheden Osman Bey, her aşamasıyla birlikte Osman Gazi Han olma yolunda başarılı bir biçimde ilerlemektedir.

Ertuğrul Gaziden Osman Gaziye uzanan arketipsel alanın milli kahraman (extravert) yaratma geleneği, bu kez de Osman Gaziden Orhan'a uzanır. Orhan, Osman Gazinin "iç-benlik miti"dir (Gökeri, 1979: 23). Çınarın ve kahramanın tohumudur. Kahramanın mikro-tipidir.O da kahraman gibi önce kendi gölgesini tanıyacak, daha sonra animasıyla (Holofıra-Nilüfer) bütünleşecek ve "büyük yolculuğuna" (s. 354) çıkacaktır. Arketipsel alanın içe dönük (introvert) manevi kahramanı ise Ede Balı'dan başlayarak Osman Gazi ve Alâaddin şeklinde bir gelişme gösterir. Her iki kahraman tipi, Osman Gazinin şahsında birleşip bütünleşmektedir. Böylece farklı maskeler altında çoğalmış olan mitos, tek bir kahramanın şahsında bütünleşerek asıl kaynakta olması gereken bir olma vasfını kazanır. Mitosun kahramanın şahsında üçlü bir dizgeselliğe sahip olması destan ve masal kültürümüzdeki üç motifinin romanın dünyasına yansıyan yüzüdür. Geleneksel yaratma ritmi, romanın içerisinde önemli bir motif olarak kendisini göstermektedir.

Arketipsel dişi ve yüce ana konumunda gördüğümüz romanın kadın karakterleri (Campbell 2000: 341), Osmancık'ın annesi Cankız ve Malhun Hatun'un şahsında temsil edilmektedir. Daha çok doğurgan, besleyici, koruyucu ve sınırsız bir sevgiye sahip tiplerdir. Yüce ananın yutucu ve yok edici (cadı ve büyücü) özelliklerinden uzak olan bu tipler, kahramanın bireyleşim sürecine olumlu katkıda bulunmaktadır. Cankız'ın oğlu Osman'a verdiği öğütler onun ilerdeki kişiliğinin ipuçları niteliğindedir:

"Yasa kaptırma kendini. Olana kaptırma kendini. Dönüp arkana bakma. Sev..sevgin ayak bağı olmasın. Nankör olma..vefan ayak bağı olmasın. Var git şimdi; seni beklerler" (s. 153).

Dünyanın içinde yuvalanan kahraman, beninin eşiğinden çıkarak kolektif bilinçdışına uzandığı serüveninde erginlenme döneminin aşamalarını başarıyla tamamlamıştır. Kolektif bilinçdışının arketipleri, bir güneş gibi onun kara güçlerini aydınlatarak gölgesini tanımaya yardımcı olmaktadır. Başlangıçta gölgeden ibaret olan kahraman, milli-manevi ve evrensel değerleri özümseyerek Osman Gazi Han (Osman Şah Beğ) olma beratını alıyor. Mitolojik sınavlar başarıyla tamamlanmış ve kahraman kurtulmuştur. Aslında bu yeniden diriliştir.

Sonuç

Osmancık romanında gerek konunun seçimi gerekse kahramanın yolculuğuyla ilgili yazarın takip ettiği yöntem, arketipsel sembolizmin esaslarına uymaktadır. Bu da Tarık Buğra'nın roman konusunu ve kahramanını seçerken mensubu bulunduğu milletin değerleriyle evrensel insan tecrübesini başarılı bir biçimde uzlaştırmamasından kaynaklanmaktadır. Büyük sanat-kârların dünyasında görebileceğimiz bu hususiyet, Tarık Buğra'nın romancı kimliğinin edebiyatımız açısından ne kadar önemli olduğunu göstermesi bakımından kayda değerdir. Arketipsel alan geçmişte mitler, masallar yaratarak kendisini ve esaslarını yaşatacak bir semboller dünyası oluşturmuştur; bugünse aynı işlevi modern roman ve hikâyeler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Burada, yazarın rolünü basit bir anlatıcıya indirgemek büyük bir haksızlık olur. Yazarın bilinci, kolektif bilinçdışının barınağıdır. O, kolektif bilinçdışına ait arketipleri çağın ihtiyaçlarına göre yorumlayarak yeniden biçimlendiren yaratıcı bir muhayyileye sahiptir.

Osmancık romanı üzerine yaptığımız bu inceleme, arketiplerin geçmiş ve şimdi ile olan ilişkisinin canlılığını göstermektedir. Günümüz Türk romanının önemli eserleri incelendiği takdirde makalemizde bahsettiğimiz arketipsel unsurların varlığını görmemiz mümkün olacaktır. Böylece eski Türk düşünce dünyasıyla, insanlığa ait evrensel değerler arasındaki benzerliğin daha sağlıklı bir biçimde ortaya çıkarılacağına inanmaktayız.

Kaynaklar

CAMPBELL, Joseph (2000), *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*, (çev. Sabri Gürses), Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, 463 s.

ÇETİŞLİ İsmail (2000), *Yeni Türk Edebiyatı Metin Tahlillerine Giriş Roman- Hikâye*, Kardelen Kitabevi, 196 s.

ELİADE Mircea (1994), *Ebedi Dönüş Mitosu*, (çev. Ümit Altuğ), İmge Kitabevi, Ankara: 189 s.

FORDHAM Frieda (1994), *Jung Psikolojisi*, (çev. Aslan Yalçiner), Say Yayınları, İstanbul, 157s.

- GÖKERİA.İ. (1979), *Arketiplere Dayanan Yeni Bir inceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Bazı Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 213s.
- HOOKE S.H. (1993), *Ortadoğu Mitolojisi*, (çev. Alâeddin Şenel), İmge Kitabevi, Ankara, 189s.
- JUNG Cari Gustav (2001), *insan Ruhuna Yöneliş*, (çev. Engin Büyüki-nal), Say Yayınları, İstanbul, 254 s.
- KAPLAN Mehmet (1992), *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, C.1, İkinci baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul 578 s.
- KAPLAN Mehmet (1991), "Tip Tahlilleri", *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, C.3, İkinci baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul: 204 s.
- STEVENS Anthony (1999), *Jung*, (çev. Ayda Çayır), Kaknüs Yayınları, İstanbul, 160 s.

Analysis of Osmancık Novel, on Account of Archetypical Symbolizm

Yard. Doç. Dr. Tarık ÖZCAN*

Abstract: Cari Gustav Jung, considerable representative of modern psychology, whose theory related with archetypes ensures a great easiness in the analysis of literary text like legends and stories. it also contributes to bring to light the important clues about the post of the a nation that the text belong to and of mankind.

Nowadays, completed research indicates that archetypes continiu to survive by changing their appearance in literary works such as modern novels and stories .

in this study by archetypical aproacjh beginning to work on 'Osmancık' novel by Tarık Buğra, who is a strong novelist, we tried to apply the principle of new survey method to the modern novel.

Key words: Archetypes, Tarık Buğra, Osmancık, novel

* Fırat University Faculty of Science andArts -ELAZİĞ
tozcan@firat.edu.tr

Архетипно-символистический Разбор Романа "Османджик"

Тарык ОЗДЖАН, к. н., доцент¹

Резюме. Теория об архетипах Карла Густава Янга- одного из знаменитых представителей современной психологии- упрощает разбор литературных текстов, таких как эпос и сказка; а также помогает выявлению важных следов истории человечества и народа, которому текст принадлежит. Исследования показывают, что архетипы в изменённом облике продолжают занимать место в таких литературных видах как современный роман и рассказ. В этой статье мы рассмотрели роман знаменитого романиста Тарыка Бугры "Османджик" в архетипном подходе и попытались при этом применить основы нового метода анализа на современном романе.

Ключевые слова: архетипы, Тарык Бугра, "Османджик", роман.

---

¹ Фыратский университет, факультет естественных и гуманитарных наук, кафедра турецкого языка и литературы, Элязык-Турция